

Барановська Олена Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доктор філософії,

старший науковий співробітник,

Інститут педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

У сучасній профільній школі актуальною стає тенденція до застосування міжпредметної інтеграції змісту навчання, орієнтація випускника на сучасний ринок праці, наближення його до вибору реальної професії, яка може знаходитися на стику кількох наукових дисциплін.

Протягом 70–90-х років ХХ століття ціла плеяда науковців займалася проблемою міжпредметних зв'язків у навчанні (Е. С. Веріте, Л. П. Вороніна, Г. С. Гуревич, Є. С. Дубінчук, М. І. Махмутов, В. С. Пікельна, В. І. Паламарчук, В. Ф. Паламарчук, Н. М. Розенберг, А. А. Свечніков, А. І. Чудовська, В. М. Янцен та інші). Вважалося, що міжпредметні зв'язки здійснюються для того, щоб один навчальний предмет слугував інструментом для вирішення завдань, які стоять перед іншим навчальним предметом; послідовне забезпечення міжпредметних зв'язків у навчальному процесі дає значну економію часу завдяки ліквідації повторень, паралелізму в вивченні різних предметів. Але в основному ці розробки стосувалися існуючої тоді системи професійно-технічного навчання. У школі система міжпредметних зв'язків розроблялася в основному для споріднених предметів (біологія-хімія, фізика-хімія, суспільствознавство-історія та ін.). Але цілісної системи так і не було створено, хоча наукова база розроблялася протягом другої половини 20 сторіччя. Наприклад, М. І. Махмутов вважав, що інтеграція наук викликана потребами пізнання єдиного світового процесу, а науковий світогляд не є сумою специфічних для кожної галузі уявлень про світ. І саме інтеграція спроможна сформувати систему знань у її змістовому, структурному, логіко-гносеологічному, науково-організаційному, лінгвістико-семіотичному, методичному аспектах.

З 90-ті рр. ХХ ст. на початку ХХІ ст. почався період концептуального розвитку інноваційної теорії навчання під впливом інформаційного суспільства та зміною ролі інформації в життєдіяльності людини. Заклади нового типу (ліцеї, гімназії, колежі) запроваджували різноманітні експерименти в рамках певних закладів, що спричинило тенденцію до змін у змісті навчання у цілому, у тому числі — і у напрямку міжпредметної інтеграції. У загальноосвітній школі активно почали створюватися

і впроваджуватися розробки вчителів-новаторів, бінарні уроки, інтегровані уроки та багато іншого. Змінювалася усталена система навчання, експериментувалися нові задуми, в рамках яких і зародилися ті ідеї, які зараз закладаються у новий зміст та нову структуру освіти.

На сучасному етапі розвитку освіти постають питання перебудови структури середньої освіти, демократичних реформ, які відбуватимуться поступово, без необдуманих, різких рішень. Мають створюватися умови для реального профільного навчання, екстернатної форми, дистанційних форм навчання. Аналіз державних документів про освіту, зокрема, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011) свідчить, що збільшення обсягу знань (інваріантна освітня складова), перевантаження учнів, потребує гнучкості структури шкільних навчальних планів та програм. Зазначається, що результатом застосування міжпредметних зв'язків має бути міжпредметна компетентність, тобто здатність учня застосовувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей [2].

Проф. В. Ф. Паламарчук у статті «Прогноз розвитку освіти України» (2015) зазначає, що розроблені на сьогодні стандарти лише частково відповідають вимогам сучасності: переважає предметний компонент, діяльнісний та оцінно-емоційний компоненти представлені не системно і без урахування міжпредметних зв'язків [3, с. 22].

На сучасному етапі питанням міжпредметної інтеграції на матеріалі різних предметів займається ряд науковців Інституту педагогіки НАПН України: О. В. Барановська (міжпредметна інтеграція змісту навчання в профільній школі), Г. О. Васківська (метапредметний підхід до формування знань про людину); М. А. Вайнтриб (міжпредметні зв'язки і компетентнісний підхід в нових курсах з технічних дисциплін); С. Л. Капіруліна, М. О. Кобзар (міжпредметні зв'язки на уроках географії); О. П. Кравчук, Т. М. Хмара (якісні задачі в змісті шкільних підручників як засіб реалізації міжпредметних зв'язків); Т. О. Ремех (міжпредметні зв'язки в підручниках із правознавства), С. Е. Трубачева (метапредметний підхід у навчанні) та ін.

Але питання конструювання нового змісту навчання в профільній школі за допомогою введення міжпредметних курсів та курсів за вибором залишається досі не вирішеною в існуючих умовах змінюваної реальності.

Міжпредметні зв'язки являють собою відображення в змісті навчальних дисциплін тих взаємозв'язків, які об'єктивно діють в природі та суспільстві та пізнаються сучасними науками, тому їх потрібно розглядати як еквівалент міжнаукових зв'язків. Вони мають також і організаційний аспект: реалізація їх у навчальному процесі дає можливість економні-

ше у часі визначати структуру навчального плану, програм, підручників, раціоналізувати навчальний процес в цілому. Міжпредметні зв'язки входять як необхідний компонент в принцип системності навчання, виступають дидактичною умовою, яка сприяє науковості та доступності навчання, підсиленню пізнавальної діяльності учнів, якості знань, формуванню відповідних видів компетентностей (інформаційних, інтелектуальних, соціальних та ін.).

Основними ознаками міжпредметних зв'язків можна виділити: 1) системостворення (системостворюючі зв'язки): сприяння координації навчальної інформації, узагальнена направленість, створення цілісної картини світу; 2) дія в часі (хронологічні зв'язки): забезпечення пізнання елементів природи; 3) передача інформації (інформаційні зв'язки): стимуляція поступального розвитку та узагальнення знань; 4) спільний змістовий апарат (змістові зв'язки): спільність наукових фактів, використання методик, характеру розумової діяльності; 5) структурний аспект: економія часу (раціоналізація навчального процесу в цілому).

Аналізуючи проблеми в сучасній профільній школі, можна виділити основні аспекти, які необхідно враховувати в організації системи міжпредметних зв'язків, які би працювали на результат: 1) дотримання порядку, що не порушує логіку викладу певного предмета і враховує необхідність використання отриманих знань при розкритті нових та суміжних дисциплін; 2) використання знань учнями зі споріднених предметів для більш глибокого розкриття теми основного предмета; 3) взаємозв'язки тем споріднених предметів; 4) вивчення наскрізних понять та їх диференціація; 5) вилучення дублюючих тем та створення міжпредметних «коридорів»; 6) створення бази міжпредметних завдань і задач; 7) створення адекватного контролю міжпредметних знань, умінь та навичок з профільних предметів; 8) використання вчителями-предметниками спільних посібників при вивченні споріднених дисциплін; 9) комплексний розгляд окремих питань програми при проведенні інтегрованих уроків, учнівських конференцій, тематичних вечорів, екскурсій, підсумкового повторення [1].

В профільній школі необхідним є виділення одного профілюючого предмета. Але у випадку, коли це неможливо на весь період навчання, чи необхідно виділити кілька предметів, виходом може бути виділення профілюючої теми, пов'язаної зі спецтехнологією. Таким чином, наявність профілюючого предмета тягне за собою обов'язкове застосування міжпредметних зв'язків.

Перспективи подальшого розвитку проблеми мають бути наступними: розвантаження змісту навчання в профільній школі; визначення оптимального співвідношення між інваріантним та варіативним компонентами змісту навчання; формування міжпредметної компетентності; наступність між профільною ланкою школи і вищою освітою.

Література

1. Барановська О. В. Конструювання змісту профільного навчання на основі міжпредметної інтеграції // Дидактика: теорія і практика: зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. — К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. — 152 с. — С. 32–36.

2. Державний стандарт. Електронний ресурс // <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-п>

3. Паламарчук В. Ф. Прогноз розвитку освіти України / Творчі здобутки гімназії: науково-методичний посібник / Головний редактор, керівник авторського колективу, канд. пед. наук, Заслужений вчитель України В. І. Сафіюлін. Науковий редактор — доктор педагогічних наук, проф. В. Ф. Паламарчук. — К.: Освіта України, 2015. — 268 с. — с. 18–34.